

Andrzej Stempniak

Zmiana własności miejscowej sądu w postępowaniu o dział spadku

---

Palestra 50/7-8(571-572), 104-111

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ZMIANA WŁAŚCIWOŚCI MIEJSCOWEJ SĄDU W POSTĘPOWANIU O DZIAŁ SPADKU

Określenie w art. 628 k.p.c. wyłącznej właściwości miejscowej sądu w sprawach z zakresu prawa spadkowego nie oznacza, że tylko sąd spadku będzie mógł przeprowadzić dział spadku. W przepisach regulujących postępowanie o dział spadku zawarty jest art. 683 k.p.c., który umożliwia sądowi spadku przekazanie sprawy o dział spadku sądowi rejonowemu, w którego okręgu znajduje się spadek lub jego znaczna część albo sądowi rejonowemu, w którego okręgu mieszkają wszyscy współspadkobiercy. Okoliczności wskazane przez ustawodawcę w art. 683 k.p.c. są jak najbardziej racjonalne z punktu widzenia celowości przekazania sprawy i zapewnienia sprawności postępowania. Przekazanie sprawy na podstawie omawianego przepisu możliwe jest wyłącznie na żądanie zgłoszone choćby przez jednego uczestnika postępowania o dział spadku. Wniosek uczestnika działu o przekazanie sprawy może być zgłoszony nie później niż na pierwszej rozprawie. Z treści komentowanego przepisu wynika, że sąd spadku nie jest związany żądaniem zgłoszonym przez uczestnika działu. Po stwierdzeniu, że spadek lub jego znaczna część znajduje się w okręgu innego sądu albo po ustaleniu, że w innym okręgu mieszkają wszyscy współspadkobiercy, sąd spadku może przekazać sprawę innemu sądowi rejonowemu, ale przed wydaniem postanowienia winien on także uwzględnić interesy innych uczestników postępowania, niebędących współspadkobiercami.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na to, że pod rządem dekretu z 8 listopada 1946 r. o postępowaniu spadkowym¹ istniała analogiczna instytucja uregulowana w art. 144, która w sposób bardziej właściwy normowała możliwość przekazania sprawy o dział spadku. Zamiast możliwości przekazania sprawy do sądu, w którego okręgu mieszkają wszyscy współspadkobiercy – jak jest obecnie – istniała możliwość przekazania sprawy do sądu, w którego okręgu zamieszkują wszyscy uczestnicy. Rozwiązanie to było o wiele bardziej słuszne, gdyż krąg uczestników postępowania o dział spadku nie zawsze ogranicza się tylko do współspadkobierców.

Przy omawianiu art. 683 k.p.c. należy także mieć na względzie to, że przepis ten postuluje się sformułowaniem ocennym używając pojęcia „znaczna część spad-

---

¹ Dz.U. Nr 63, poz. 346 z późn. zm.

ku". W literaturze brak jest wypowiedzi odnoszących się do tego pojęcia i jak się wydaje *prima facie* mogło to być spowodowane oczywistością tego sformułowania. Przy bliższej analizie tego określenia nasuwają się jednak wątpliwości. Czy ustawodawca używając zwrotu „znaczna część spadku” miał na uwadze wartość owej części, czy też ilość praw majątkowych składających się na tą część, na tyle wyraźną, że będzie ona stanowić część znaczną?

Wydaje się, że bardziej obiektywnym miernikiem jest kryterium wartości niż ilości praw majątkowych. Wartość prawa lub praw majątkowych składających się na część spadku należy odnieść do wartości całości majątku spadkowego. Porównanie obu tych wartości pozwoli ustalić, czy część spadku znajdująca się w okręgu danego sądu będzie ową znaczną częścią. Należy przyjąć, że w sytuacji, gdy majątek spadkowy położony jest w dwóch okręgach sądowych, znaczną częścią będzie część przewyższająca połowę wartości spadku i to w sposób na tyle wyraźny, że nie będzie to budzić wątpliwości. Równowartość obu części spadku, jak i przekroczenie przez jedną z tych części wartości połowy spadku, ale w stopniu niewielkim, będzie eliminować te sytuacje spod działania art. 683 k.p.c. W wypadku rozproszenia majątku spadkowego w kilku okręgach sądowych znaczną częścią będzie ta część spadku, która będzie przewyższać w sposób widoczny pozostałe części.

Sąd spadku przychylając się do żądania uczestnika działu spadku zgłoszonego w trybie art. 683 k.p.c. wydaje postanowienie o przekazaniu sprawy innemu sądowi rejonowemu. Na to postanowienie, stosownie do art. 518 zd. drugie k.p.c. w zw. z art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., przysługuje uczestnikom postępowania działowego zażalenie do sądu okręgowego. Zażalenie nie przysługuje natomiast na odmowę przekazania sprawy innemu sądowi w sytuacji, gdy sąd spadku nie uwzględni żądania uczestnika działu² (arg. *a contrario* z art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 518 k.p.c.).

Jak należy wnosić z treści art. 683 k.p.c., możliwość przekazania sprawy sądowi rejonowemu, na podstawie okoliczności wskazanych w tym przepisie należy wyłączenie do sądu spadku określonego w art. 628 k.p.c. Z możliwości tej nie może skorzystać sąd rejonowy, któremu przekazano sprawę o dział spadku w trybie art. 683 k.p.c.³.

Dokonując analizy instytucji określonej w art. 683 k.p.c. nie można tracić z pola widzenia przepisów art. 508 § 2 i § 3, które umożliwiają wyznaczenie w drodze delegacji innego sądu do rozpoznania sprawy. Przy porównywaniu obu instytucji należy pamiętać, że przekazanie sprawy w trybie art. 683 k.p.c. nie jest równo-

² B. Dobrzański (w:): *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz* pod red. Z. Resicha i W. Siedleckiego, Warszawa 1995, t. I, s. 993; S. Madaj, *Postępowanie nieprocesowe w sprawach małżeńskich*, Warszawa 1978, s. 118.

³ Tak słusznie J. Gudowski (w:): T. Ereciński, J. Gudowski, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1999, t. II, s. 270.

znaczne z wyznaczeniem sądu dokonany w trybie art. 508 § 2 i § 3 k.p.c.⁴, mimo że końcowym efektem obu tych postępowań może być powierzenie sprawy innemu – niż właściwy – sądowi. Ten możliwy efekt finalny oraz istniejące podobieństwa i różnice obu trybów postępowań skłaniają do rozważenia relacji, w jakiej pozostają do siebie obie te regulacje. Zabiegi te będą konieczne dlatego, aby ustalić czy w postępowaniu o dział spadku właściwość miejscowa sądu może wy pływać także z art. 508 § 2 i § 3 k.p.c.

Artykuł 683 k.p.c. umiejscowiony jest w rozdziale 9 dotyczącym działu spadku, w przepisach dla poszczególnych rodzajów spraw rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym, natomiast art. 508 § 2 i § 3 k.p.c. zawarty jest w przepisach ogólnych dotyczących postępowania nieprocesowego. Regulacja zawarta w art. 508 § 2 i § 3 k.p.c. z racji jej usytuowania odnosi się do wszelkiego rodzaju spraw rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym.

Zmiana właściwości miejscowej może nastąpić zgodnie z art. 683 k.p.c. na żądanie uczestnika działu spadku, zgłoszone nie później niż na pierwszej rozprawie. Według art. 508 § 3 k.p.c. wyznaczenie przez sąd przełożony nad sądem właściwym innego sądu do rozpoznania sprawy następuje z urzędu, albo na przedstawienie sądu właściwego, albo też na wniosek właściwego organu lub osoby zainteresowanej. Regulacja ta przyjmuje zatem szerszy krąg podmiotów uprawnionych do zainicjowania postępowania mającego na celu zmianę właściwości miejscowej. Przepisy art. 508 § 2 i § 3 k.p.c. – w przeciwieństwie do art. 683 k.p.c. – nie określają chwili do jakiej jest możliwe wyznaczenie innego sądu. Przyjąć zatem należy, że możliwe to będzie w każdym czasie toczącego się postępowania.

Artykuł 683 k.p.c. umożliwia przekazanie sprawy innemu sądowi ze względów celowości, mając na uwadze trzy konkretnie wskazane okoliczności. Przekazanie to może zatem nastąpić do sądu, w którego okręgu znajduje się cały spadek lub jego znaczna część albo do sądu, w którego okręgu mieszkają wszyscy współspadkobiercy. Z kolei art. 508 § 2 k.p.c. umożliwia wyznaczenie innego sądu ze względów konieczności, jak i celowości, przy czym przepis ten nie precyzuje tych pojęć. Konieczność wyznaczenia innego sądu może wynikać z różnych przyczyn. Mogą one być wywołane czy to przez siłę wyższą, czy też przez wyłączenie sędziów sądu właściwego do rozpoznania danej sprawy⁵. Natomiast zawarte w art. 508 § 2 k.p.c. określenie „względy celowości” jest na tyle pojemne, że mieści ono w sobie nie tylko okoliczności wskazane w art. 683 k.p.c. ale także inne, które mogą spowodować wyznaczenie innego sądu. Celowość wyznaczenia innego sądu może być m.in. wynikiem stwierdzenia, że większość uczestników postępowania zamieszkuje w okręgu innego sądu, niż sąd właściwy.

⁴ Por. J. Krajewski, *Postępowanie nieprocesowe*, Toruń 1973, s. 36 i uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów SN z 21 lutego 1972 r., III CZP 76/71, OSNCP 1972, z. 9, poz. 152 oraz glosa M. Sychowicza do postanowienia SN z 20 grudnia 1969 r., I CZ 120/69, OSPiKA 1971, z. 7–8, poz. 141, s. 330.

⁵ Por. J. Gudowski, *op. cit.*, s. 15.

Skorzystanie z art. 683 k.p.c. powoduje przekazanie innemu sądowi sprawy o dział spadku w całości, podczas gdy art. 508 § 2 k.c. umożliwia wyznaczenie innego sądu do rozpoznania sprawy w całości lub części. Przekazanie sprawy w trybie art. 683 k.p.c. dokonywane jest między równorzędnymi sądami, natomiast wyznaczenie innego sądu w trybie art. 508 § 2 k.p.c. jest dokonywane przez sąd przełożony nad sądem właściwym. Sądem przełożonym w rozumieniu art. 508 § 2 k.p.c. jest ten sąd okręgowy, któremu podlega instancyjnie właściwy do rozpoznania sprawy sąd rejonowy. W sytuacji, gdy sąd okręgowy wstępuje na miejsce sądu rejonowego i działa jako sąd pierwszej instancji (art. 18 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) sądem przełożonym dla tego sądu będzie sąd apelacyjny, któremu instancyjnie podlega rozpoznający sprawę sąd okręgowy⁶. Przy omawianiu właściwości delegacyjnej należy mieć na względzie również to, że sąd przełożony nad sądem właściwym może wyznaczyć ze względów konieczności lub celowości inny równorzędny sąd, nawet niepodlegający mu instancyjnie⁷. To stanowisko judykatury było wyjściem naprzeciw potrzebom praktyki i doprowadziło do ujednoczenia w tym zakresie obu będących przedmiotem rozważań postępowań. Z możliwości przekazania sprawy w trybie art. 683 k.p.c. może skorzystać jedynie sąd spadku. Przepis art. 683 k.p.c. wyklucza możliwość przekazania sprawy przez sąd rejonowy, któremu przekazano sprawę o dział spadku. Takich ograniczeń nie narzuca przepis art. 508 § 2 k.p.c. Pomijając względy konieczności, w toku postępowania możliwe są korekty kręgu uczestników, które mogą doprowadzić do wyznaczenia kolejnego sądu przez sąd przełożony nad sądem, który uprzednio został wyznaczony do rozpoznania sprawy. Nawet w razie uchylecia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, sąd ten może wystąpić do sądu przełożonego o wyznaczenie innego sądu, o ile spełnione będą przesłanki wynikające z art. 508 § 2 k.p.c.⁸.

Na postanowienie sądu o przekazaniu sprawy, które zostało wydane w trybie art. 683 k.p.c. przysługuje zażalenie (art. 394 § 1 pkt. 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 518 k.p.c.). Natomiast na postanowienie sądu przełożonego o wyznaczeniu innego sądu do rozpoznania sprawy, wydane w trybie art. 508 § 2 k.p.c., zażalenie nie przysługuje⁹. Postanowienie to nie zostało wymienione w katalogu orzeczeń, na które służy zażalenie (por. art. 394 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2). Ponadto postanowienie to nie jest orzeczeniem kończącym postępowanie, a wręcz

⁶ Por. uchwałę składu 7 sędziów SN z 21 lutego 1972 r., III CZP 76/71, OSNCNP 1972, z. 9, poz. 152.

⁷ Postanowienie SN z 15 czerwca 1970 r., I CZ 60/70, OSNCNP 1971, z. 1, poz. 17.

⁸ Por. orzeczenie SN z 9 listopada 1953 r., 2C187/53, PiP 1954, nr 3, s. 557.

⁹ Tak SN w postanowieniu z 29 lutego 1972 r., I CZ 217/71, OSNCNP 1972, z. 9, poz. 165 oraz w uzasadnieniu postanowienia z 6 listopada 1986 r., I CZ 132/86, OSNCNP 1988, z. 2–3, poz. 39. Wcześniejsze postanowienie SN z 20 grudnia 1969 r., I CZ 120/69, OSNCNP 1970, z. 10, poz. 165 przyjmujące w tym wypadku dopuszczalność zażalenia spotkało się z krytyczną glosą M. Sychowicza, OSPiKA 1971, z. 7–8, poz. 141 i krytycznym komentarzem W. Siedleckiego w *Przeglądzie orzecznictwa SN*, PiP 1971, z. 7, s. 132.

przeciwnie dopiero je rozpoczyna. Zażalenie nie będzie przysługiwać również na odmowę przekazania sprawy innemu sądowi w sytuacji, gdy sąd spadku w trybie art. 683 k.p.c. oddali wniosek uczestnika działu (*arg. a contrario* z art. 394 § 1 pkt. 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 518 k.p.c.)¹⁰. Ten środek odwoławczy nie przysługuje także w wypadku, gdy sąd przełożony oddali w trybie art. 508 § 2 wniosek uczestnika postępowania o wyznaczenie innego sądu¹¹. Postanowienie sądu przełożonego nie kończy postępowania w sprawie, nie jest też wymienione w art. 394 § 1 k.p.c. Zażalenia na to orzeczenie nie dopuszcza także przepis szczególny (por. art. 518 k.p.c.).

Porównanie obu regulacji należy zakończyć odniesieniem do poprzednio obowiązującego prawa. Pod rządem ówczesnego prawa sytuacja przedstawiała się analogicznie. Art. 144 dekretu z 8 listopada 1946 r. o postępowaniu spadkowym¹² odpowiadał obecnemu art. 683 k.p.c., a art. 9 § 1 i § 2 kodeksu postępowania nie-spornego¹³ odpowiadał obecnemu art. 508 § 2 i § 3 k.p.c.

Obie, będące przedmiotem analizy, regulacje posiadają pewne elementy wspólne dotyczące ich strony podmiotowej, przedmiotowej, jak i chwili wystąpienia o dokonanie zmiany własności miejscowej sądu. Możliwość zainicjowania postępowania w przedmiocie zmiany własności miejscowej została przyznana uczestnikowi działu spadku (art. 683 k.p.c.) i osobie zainteresowanej (art. 508 § 3 k.p.c.). Elementem wspólnym są okoliczności wymienione w art. 683 k.p.c., z powodu których dochodzi do zmiany własności miejscowej. Odpowiadają one względem celowości, o których mówi art. 508 § 2 k.p.c. Zarówno w trybie art. 683 k.p.c., jak i w trybie art. 508 § 2 i § 3 k.p.c. istnieje możliwość przekazania innemu sądowi całości sprawy. Podobnie jak w wypadku art. 683 k.p.c., możliwe będzie skorzystanie z trybu określonego w art. 508 § 2 i § 3 k.p.c. także do czasu zakończenia pierwszej rozprawy wyznaczonej do rozpoznania danej sprawy. Zestawienie to wskazuje na to, że zakresy obu regulacji pokrywają się w niewielkim stopniu.

Poza materią art. 683 k.p.c. pozostają, będące podstawą zmiany własności miejscowej sądu, względy konieczności, jak i inne względy celowości, których nie wymienia tenże przepis. Artykuł 683 k.p.c. umożliwia przekazanie sprawy innemu sądowi ze względów celowości, mając na uwadze trzy okoliczności:

- miejsce położenia całości spadku,
- miejsce położenia znacznej części spadku,
- miejsce zamieszkania współspadkobierców.

¹⁰ Zob. przypis nr 2.

¹¹ Tak SN w uzasadnieniu postanowienia z 6 listopada 1986 r., I CZ 132/86, OSNCP 1988, z. 2–3, poz. 39.

¹² Dz.U. Nr 63, poz. 346 z późn. zm.

¹³ Dekret z 18 lipca 1945 r., Dz.U. Nr 27, poz. 169 z późn. zm.

Ratio legis tego rozwiązania – jak stwierdzono to wcześniej – nie budzi wątpliwości. Okoliczności te nie wyczerpują jednak całości możliwych sytuacji składających się na względy celowości. O ile względy dotyczące miejsca położenia spadku lub jego znacznej części – z uwagi na swoją oczywistość – są poza dyskusją, o tyle wzgląd na miejsce zamieszkania współspadkobierców nie wyczerpuje w pełni możliwych okoliczności składających się na tę stronę owego aspektu celowości. Poza art. 683 k.p.c. pozostaje np. miejsce zamieszkania większości współspadkobierców czy miejsce zamieszkania większości uczestników postępowania. W toku postępowania o dział spadku, po zakończeniu pierwszej rozprawy, w dalszej jego fazie może dojść do modyfikacji pierwotnego, określonego przez wnioskodawcę kręgu uczestników postępowania. Liczba uczestników postępowania może ulec zwiększeniu lub zmniejszeniu. Sytuacja ta może wpłynąć na ewentualność wyznaczenia innego sądu. Trzeba zwrócić uwagę także na to, że poza trybem wynikającym z art. 683 k.p.c. pozostają podmioty wymienione w art. 508 § 3, a więc podejmujący działanie z urzędu sąd przełożony, sąd właściwy przedstawiający sprawę oraz właściwy organ. Działania tych podmiotów nie ogranicza moment zakończenia pierwszej rozprawy.

Powyższe ustalenia upoważniają do stwierdzenia, że zakres regulacji art. 508 § 2 i § 3 k.p.c. niepokrywający się z art. 683 k.p.c. będzie oddziaływał na określenie właściwości miejscowej sądu w postępowaniu o dział spadku¹⁴. Natomiast w zakresie wspólnym obu tych regulacji należy postępować zgodnie z regułą *lex specialis derogat legi generali*. Przepis art. 683 k.p.c. jest przepisem szczególnym w stosunku do przepisów ogólnych art. 508 § 2 i § 3 k.p.c. i deroguje je tylko w tym zakresie, w jakim stanowi on inaczej¹⁵. Przyjąć zatem należy, że w postępowaniu o dział spadku do chwili zakończenia pierwszej rozprawy, zmiana właściwości miejscowej sądu będzie mogła nastąpić jedynie na żądanie uczestnika działu spadku, o ile podstawą tego żądania będzie jedna z trzech okoliczności wskazanych w art. 683 k.p.c. Do tego momentu, z powodu istnienia okoliczności wymienionych w art. 683 k.p.c., z możliwości wyznaczenia innego sądu nie będą mogły skorzystać inne podmioty, o których mowa w art. 508 § 3 k.p.c.¹⁶. Zakończenie pierwszej rozprawy wyznaczonej do rozpoznania sprawy o dział spadku doprowadza do utraty uprawnienia

¹⁴ Por. E. Cyrański, *Czy art. 144 postępowania spadkowego wyklucza stosowanie art. 9 k.p.n. w postępowaniu o stwierdzenie praw do spadku*, NP 1960, nr 9, s. 1190 i n.; R. Moszyński, J. Policzkiewicz, *Działy spadkowe*, Warszawa 1961, s. 124; J. Krajewski, *op. cit.*, s. 128; B. Dobrzański, *op. cit.*, s. 992; J. Pietrzykowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem* pod red. J. Jodłowskiego i K. Piaseckiego, Warszawa 1989, t. 3, s. 1033; J. Gudowski, *op. cit.*, s. 269.

¹⁵ R. Moszyński, J. Policzkiewicz, *op. cit.*, s. 124; J. Krajewski, *op. cit.*, s. 128; B. Dobrzański, *op. cit.*, s. 992–993; S. Madaj, *op. cit.*, s. 118–120 i jak się wydaje również J. Pietrzykowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem* pod red. J. Jodłowskiego i K. Piaseckiego, Warszawa 1989, t. 3, s. 1033 oraz J. Gudowski, *op. cit.*, s. 269.

¹⁶ Na ten aspekt zagadnienia zwrócił uwagę R. Moszyński, J. Policzkiewicz, *op. cit.*, s. 124.

uczestnika postępowania do domagania się przekazania sprawy, jak i wyznaczenia innego sądu na podstawie okoliczności z art. 683 k.p.c. B. Dobrzański zwrócił uwagę na to, że zharmonizowanie obu regulacji będzie wymagało wykluczenia uczestnika działu spadku z trybu określonego w art. 508 § 2 i § 3 k.p.c. gdyż „nie można przyjąć, by ustawodawca chciał dla uczestników działu dopuścić taką dwutorowość, której polskie postępowanie cywilne nie dopuszcza z reguły w żadnej dziedzinie”¹⁷.

Konstrukcja art. 683 k.p.c. zakłada, że zmiana sądu rozpoznającego sprawę o dział spadku winna nastąpić we wczesnej fazie postępowania i w sytuacji, gdy będą tego żądały osoby najbardziej zainteresowane przekazaniem sprawy, czyli uczestnicy postępowania o dział spadku. Modyfikacja kręgu uczestników postępowania, do której może dojść w dalszej fazie postępowania, może doprowadzić do zwiększenia liczby uczestników działu spadku. Uczestnicy działu spadku, którzy wezmą udział w sprawie po zakończeniu pierwszej rozprawy, utracą zgodnie z art. 683 k.p.c. uprawnienie do zgłoszenia żądania przekazania sprawy innemu sądowi. Przepis art. 683 k.p.c. nie może być jednak interpretowany, moim zdaniem, w ten sposób, że osoba zainteresowana wynikiem postępowania o dział spadku, która stała się uczestnikiem tego postępowania w dalszej jego fazie będzie mogła domagać się przekazania sprawy na najbliższej rozprawie, która dla niej będzie pierwszą rozprawą. Takiej wykładni przeczy założenie realizacji celu leżącego u podstaw art. 683 k.p.c. Przepis ten ma zapewnić stabilizację tego postępowania, które ze swej istoty obejmuje cały kompleks roszczeń i dlatego zmiana właściwości sądu w trybie art. 683 k.p.c. winna następować we wstępnej fazie postępowania, aby nie zakłócać normalnego toku prowadzonego działu spadku. Przepisy art. 683 k.p.c., jak i art. 508 § 2 i § 3 k.p.c., jako wyjątki od reguły przyjmującej w postępowaniu o dział spadku wyłączną właściwość miejscową sądu powinny być interpretowane ściśle i stosowane z dużą rozwagą, a sądy przy rozstrzyganiu tych zagadnień winny kierować się także względami zapewnienia sprawności tego postępowania.

Na zakończenie tych rozważań należy wypowiedzieć się, jak winien postąpić sąd spadku i sąd przełożony nad sądem spadku w razie złożenia przez uczestnika działu, wniosku o przekazanie sprawy na podstawie art. 683 k.p.c., lub o wyznaczenie innego sądu na podstawie art. 508 § 2 k.p.c. w sytuacji, gdy wnioski te zostały złożone po zakończeniu pierwszej rozprawy i w oparciu o okoliczności wymienione w art. 683 k.p.c.

W literaturze został wypowiedziany przez S. Madaj¹⁸ pogląd, że sąd spadku winien taki wniosek oddalić z uwagi na brak uprawnienia uczestnika działu i tak samo winien postąpić sąd przełożony nad sądem spadku. Stanowisko autora na-

---

¹⁷ B. Dobrzański, *op. cit.*, s. 993.

¹⁸ S. Madaj, *op. cit.*, s. 119–120.

wiązuje do wcześniejszej wypowiedzi B. Dobrzańskiego¹⁹ przyjmującej, że art. 683 k.p.c. jest przepisem szczególnym derogującym przepisy art. 508 § 2 i § 3 k.p.c. i podkreślającej ograniczone w czasie uprawnienie uczestnika działu spadku do domagania się zmiany własności miejscowej sądu. Czy jednak zapatrywanie to, niewątpliwie poprawne pod względem formalnym, może być bez zastrzeżeń przyjęte? Wydaje się, że stanowisko to pomija udział i rolę podmiotów określonych w art. 508 § 3 k.p.c., które mogą zainicjować postępowanie o wyznaczenie innego sądu. Będzie tu chodzić o mogący podjąć działanie z urzędu sąd przełożony nad sądem spadku oraz o sąd spadku przedstawiający sprawę sądowi przełożonemu. Oba te podmioty w zakresie art. 508 § 2 mogą podejmować działanie po zakończeniu pierwszej rozprawy także na podstawie okoliczności wskazanych w art. 683 k.p.c. To uprawnienie obu sądów wynika z tego, że regulacja art. 683 k.p.c. odnosi się do uczestnika działu spadku i tylko on jest podmiotem objętym działaniem tego przepisu.

Wniosek uczestnika działu skierowany do sądu przełożonego nad sądem spadku należy potraktować jako pochodzący z zewnątrz impuls do podjęcia przez tenże sąd działań z urzędu. Tak samo należy zakwalifikować wniosek uczestnika działu kierowany do sądu spadku. Wniosek ten może stanowić podstawę do ewentualnego przedstawienia sprawy sądowi przełożonemu przez sąd spadku. Zarówno w pierwszej, jak i w drugiej sytuacji sądy będą zachowywały swobodę co do oceny wynikających z wniosku okoliczności. W razie stwierdzenia, że wskazane przez uczestnika okoliczności uzasadniają wyznaczenie innego sądu, sąd przełożony winien z urzędu wydać stosowne postanowienie, a sąd spadku wystąpić do sądu przełożonego ze stosownym wystąpieniem. W tym kierunku wypowiedział się J. Gudowski stwierdzając, że gdyby po zakończeniu pierwszej rozprawy wszyscy uczestnicy działu spadku żądali przekazania sprawy, to „w takiej sytuacji możliwe byłoby ewentualne skorzystanie z trybu uregulowanego w art. 508”²⁰. W wypadku ustalenia, że podniesione we wniosku okoliczności nie będą uzasadniać podjęcia przez sądy działań z urzędu, zarówno sąd spadku, jak i sąd przełożony nad sądem spadku winny oddalić wniosek.

Przyjęcie stanowiska S. Madaja, bez poczynionych wcześniej uwag, mogłoby doprowadzić do swoistego paradoksu. Sąd przełożony nad sądem spadku najpierw oddalałby wniosek uczestnika, by następnie wykorzystując uzyskaną wiadomość o okolicznościach sprawy i stwierdzając zasadność wyznaczenia innego sądu wydawałby w tym zakresie stosowne postanowienie, które *de facto* uwzględniałoby oddalony wcześniej wniosek. Podobna sytuacja mogłaby zaistnieć w przypadku sądu spadku.

¹⁹ B. Dobrzański, *op. cit.*, s. 992–993.

²⁰ J. Gudowski, *op. cit.*, s. 269.